

YUVAL NOAH HARARI

DANIEL CASANAVE
DAVID VANDERMEULEN

sapiens

SIVILISAATION
PERUSKIVET

BAZAR

Yuval Noah Harari

David Vandermeulen • Daniel Casanave

Sapiens

OSA 2

Sivilisaation peruskivet

Väritys Claire Champion
Suomentanut Jaana Iso-Markku

BAZAR

Alkuteoksen luoja ja tämän teoksen toinen kirjoittaja: Yuval Noah Harari
Sovittaja ja toinen kirjoittaja: David Vandermeulen
Sovittaja ja piirtäjä: Daniel Casanave
Väritys : Claire Champion

Päätoimittaja (Albin Michel): Martin Zeller
Toimitustyö ja koordinointi (Albin Michel): Lauren Triou

Sapienship Storytelling:
Sponsorointi ja projektinjohto: Itzik Yahav
Projektinkoordinointi ja toimitus: Naama Avital
Markkinointi ja PR: Naama Wartenburg
Toimitustyö ja koordinointi: Nina Zivy
Käännös ranskasta englanniksi: Adriana Hunter
Monimuotoisuuskonsultti: Slava Greenbergg
www.sapienship.co

Kannen suunnittelu: geviert.com
Kannen kuva: Daniel Casanave

Sovitettu – Sapienshipin ja Albin Michel Publishing (Ranska)
yhteistyönä – Yuval Noah Hararin teoksesta
Sapiens. Ihmisen lyhyt historia.
Ensimmäinen hepreankielinen painos: Kinneret, Zmora-Bitan, Dvir, 2011.
Ensimmäinen suomenkielinen painos: Bazar Kustannus, 2016.

Alkuteos: *Sapiens (A Graphic History) Volume 2: The Pillars of Civilization*
Copyright © 2021 by Yuval Noah Harari
Finnish translation copyright © 2022 by Bazar Kustannus / Werner Söderström Ltd
ALL RIGHTS RESERVED.
A graphic novel adaptation developed in partnership with Editions Albin Michel.

Lainaus Josh Whiten kappaleesta *Uncle Sam Says* albumilta *Southern Exposure*,
Folk-Blues Music Co./ASCAP, 1941.

ISBN 978-952-376-550-4

Suomenkielinen taitto Kati Valli
Painettu EU:ssa

*Esivanhemmille, jotka laskivat peruskivet, ja
paremmille esivanhemmille, jollaisia meistä on tultava.*

— YUVAL NOAH HARARI

HISTORIAN AIKAJANA

VUOTTA SITTEN

13,8 MILJARDIA	MATERIA JA ENERGIA SYNTYVÄT. FYSIIKAN ALKU. ATOMIT JA MOLEKYYLIT MUODOSTUVAT. KEMIAN ALKU
4,5 MILJARDIA	MAAPALLO SYNTYY.
3,8 MILJARDIA	ELÄVÄT ORGANISMIT SYNTYVÄT. BIOLOGIAN ALKU.
6 MILJOONAA	IHMISTEN JA SIMPANSSEIN VIIMEINEN YHTEINEN ESIÄITI.
2,5 MILJOONAA	IHMINEN KEHITTYY AFRIKASSA. ENSIMMÄISET KIVITYÖKALUT.
2 MILJOONAA	IHMISET LEVITTÄYTYVÄT AFRIKASTA EURAASIAAN. ERI IHMISLAJIT KEHITTYVÄT.
400 000	NEANDERTALINIHMISET KEHITTYVÄT EUROOPASSA JA LÄHI-IDÄSSÄ. TULI TULEE JOKAPÄIVÄISEEN KÄYTTÖÖN.
300 000	HOMO SAPIENS KEHITTYY AFRIKASSA.
70 000	KOGNITIIVINEN VALLANKUMOUS. TARINANKERRONTA SYNTYY. HISTORIAN ALKU. SAPIENSIT LEVITTÄYTYVÄT AFRIKAN ULKOPUOLELLE.
50 000	SAPIENSIT ASETTUVA AUSTRALIAAN. AUSTRALIAN MEGAFUNA KUOLEE SUKUPUUTTOON.
30 000	NEANDERTALINIHMISET KUOLEVAT SUKUPUUTTOON. HOMO SAPIENS ON AINOA JÄLJELLE JÄÄNYT IHMISLAJI.
15 000	SAPIENSIT LEVITTÄYTYVÄT AMERIKKAAN. AMERIKAN MANTEREEN MEGAFUNA KUOLEE SUKUPUUTTOON.

- 12 000 MAANVILJELYN VALLANKUMOUS. KASVIEN JA ELÄINTEN DOMESTIKAATIO. PYSYVÄN ASUTUKSEN SYNTY.
- 5000 ENSIMMÄISET VALTIOT, KIRJOITUS JA RAHA. MONIJUMALAIŠIA USKONTOJA.
- 4250 ENSIMMÄINEN SUURVALTA: SARGONIN HALLITSEMA AKKAD.
- 2500 METALLIRAHA KEKSITÄÄN – UNIVERSAALIN MAKSUVÄLINEEN SYNTY. PERSIAN VALTAKUNTA – UNIVERSAALI POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ. BUDDHALAIŠUUS INTIASSA – UNIVERSAALI OPPI.
- 2000 HAN-VALTAKUNTA KIINASSA. ROOMAN VALTAKUNTA VÄLIMERELLÄ. KRISTINUSKO.
- 1400 ISLAM.
- 500 TIETEELLINEN VALLANKUMOUS. IHMIŠKUNTA MYÖNTÄÄ TIETÄMÄTTÖMYYTENSÄ JA ALKAA SAADA ENNENNÄKEMÄTTÖMÄN SUURTA VALTAA. EUROOPPALAIŠET RYHTYVÄT VALLOITTAMAAN AMERIKKAA JA VALTAMERIÄ. KOKO PLANEETASTA TULEE YKSI YHTENÄINEN HISTORIALLINEN NÄYTTÄMÖ. KAPITALIŠMIN SYNTY.
- 200 TEOLLINEN VALLANKUMOUS. VALTIO JA MARKKINAT KORVAAVAT PERHEEN JA YHTEIŠÖN. KASVI- JA ELÄINLAJEJA KUOLEE JOUKOITTAIN SUKUPUUTTOON.
- NYKYHETKI IHMIŠET YLITTÄVÄT MAAPALLON RAJAT. YDINASEET OVAT UHKA IHMIŠKUNNAN ELOONTJÄÄNNILLE. ORGANIŠMEJA MUOKKAA LUONNONVALINNAN SIJASTA YHÄ ENEMMÄN ÄLYKÄŠ SUUNNITTELU.
- TULEVAIŠUUS ÄLYKKÄÄSTÄ SUUNNITTELUSTA TULEE ELÄMÄN PERUSPRINSIIPPI? ENSIMMÄIŠET EPÄORGAANISET ELÄMÄNMUODOT? IHMIŠIŠTÄ TULEE JUMALIA?

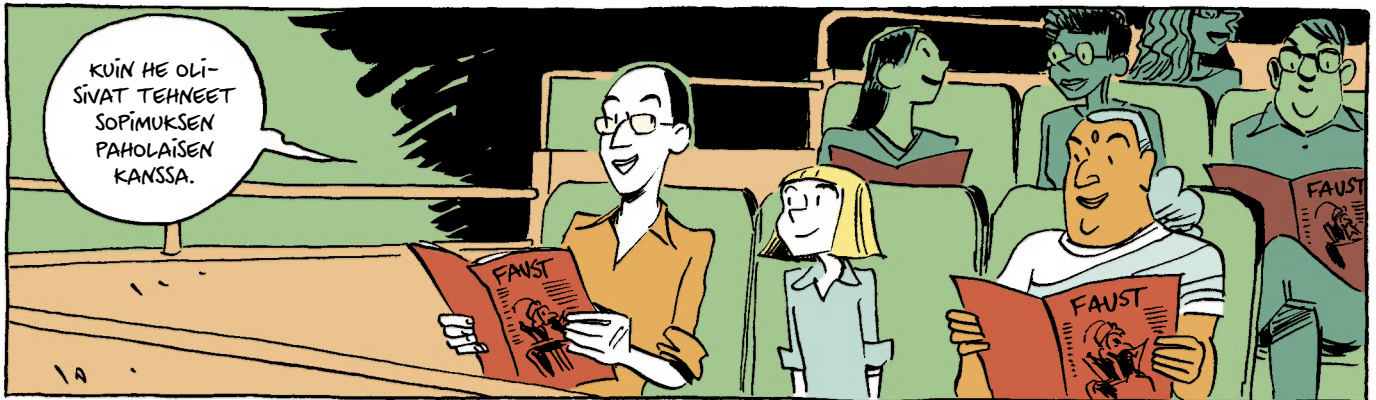
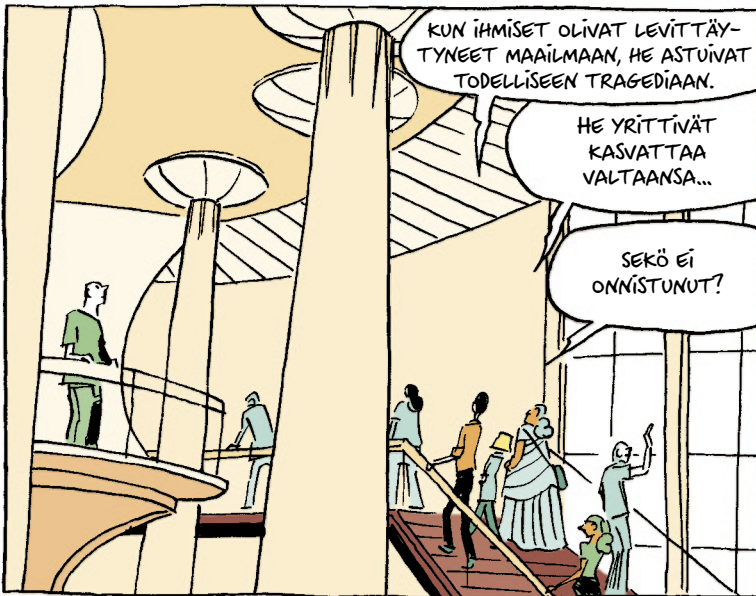

KAUHUNEN
VILJELYKASVI

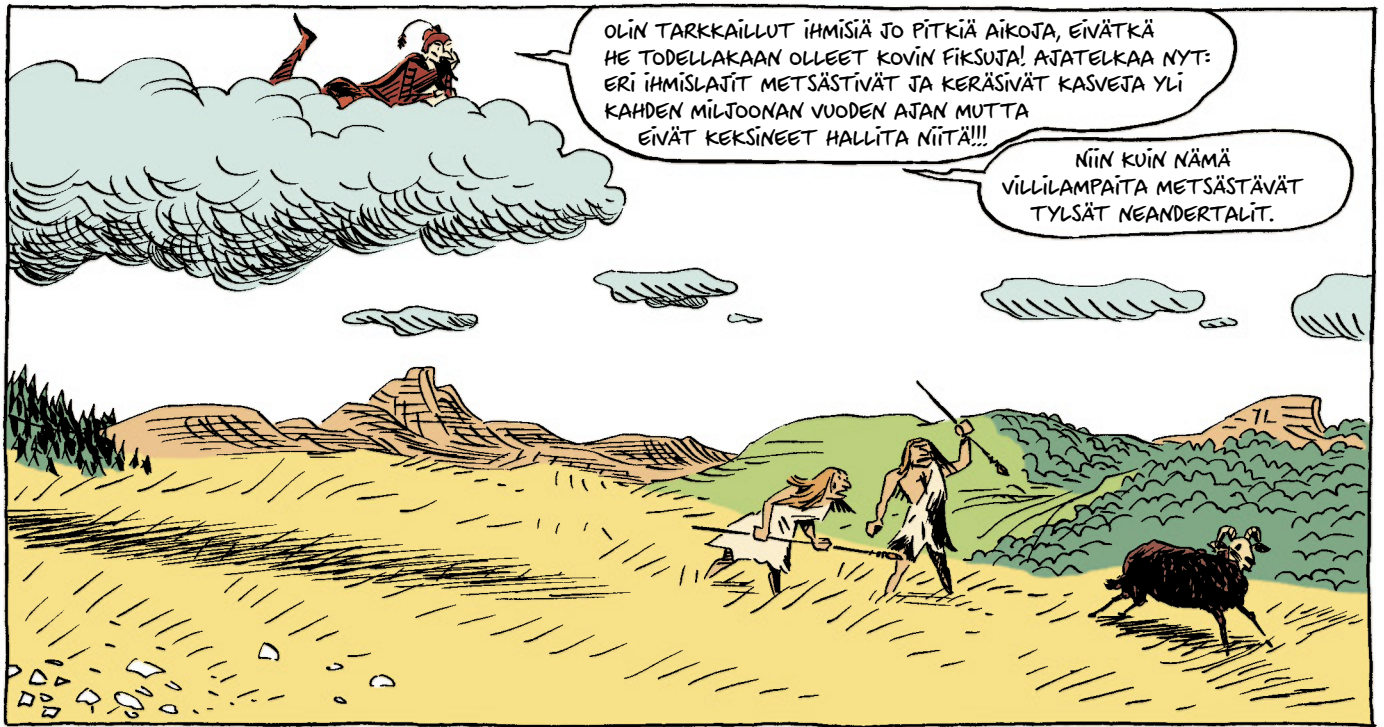

TAIDAN ARVATA,
MIHIN OLET
MINUA VIEMÄSSÄ,
YUVAL-SETÄ.
VEIKKAANPA,
ETTÄ MENEMME
TEATTERIIN!

OLIN TARKKAILLUT IHMISIÄ JO PITKIÄ AIKOJA, EIVÄTKÄ HE TODELLAKAAN OLLEET KOVIN FIKSUJA! AJATELKAA NYT: ERI IHMISLAJIT METSÄSTIVÄT JA KERÄSIVÄT KASVEJA YLI KAHDEN MILJONAN VUODEN AJAN MUTTA EIVÄT KEKSINEET HALLITA NIITÄ!!!

NIIN KUIN NÄMÄ VILLILAMPAITA METSÄSTÄVÄT TYLSÄT NEANDERTALIT.

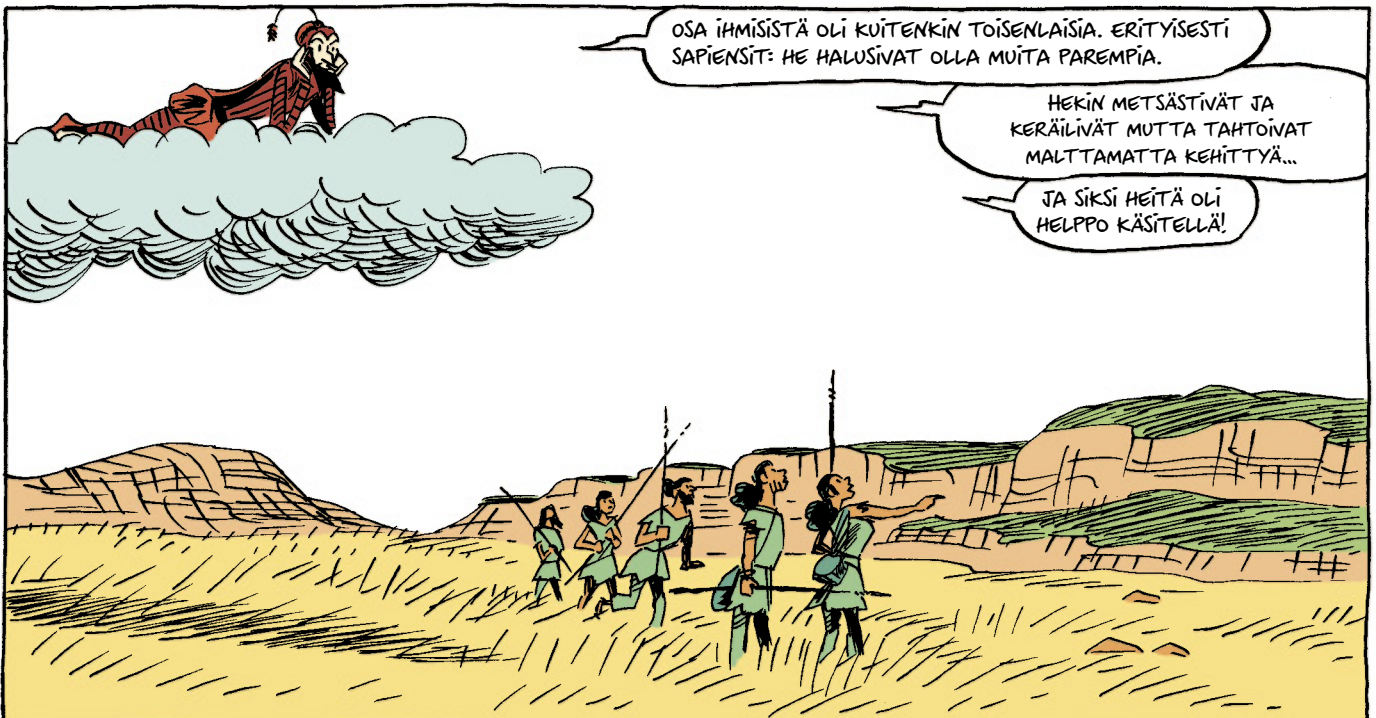

TAI VIIKUNOITA POIMIVA DENISOVANIHMINEN. SE OLI IDYLLISTÄ JA HYVIN KÄTEVÄÄ, MUTT SILTÄ KUOLETTAVAN IKÄVÄÄ.

UUH-AAH!

AIVAN KESTÄMÄTÖNTÄ!

OSA IHMISISTÄ OLI KUITENKIN TOISENLAISIA. ERITYISESTI SAPIENSIT: HE HALUSIVAT OLLA MUITA PAREMPIA.

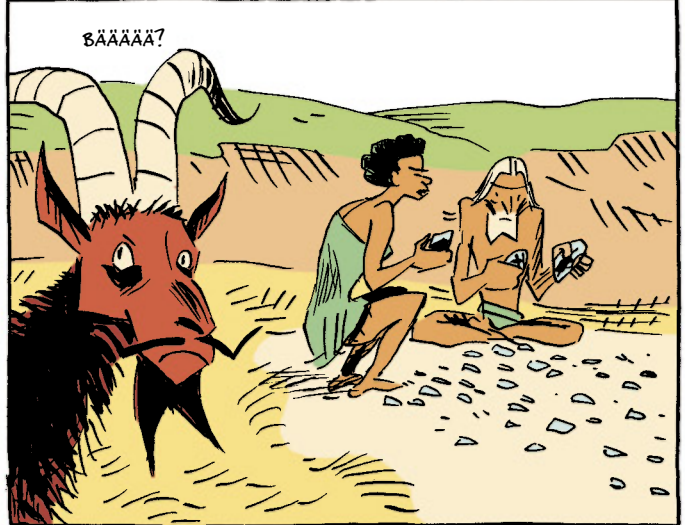
HEKIN METSÄSTIVÄT JA KERÄILIVÄT MUTTA TAHTOIVAT MALTAMATTA KEHITYÄ...

JA SIKSI HEITÄ OLI HELPPO KÄSITELLÄ!

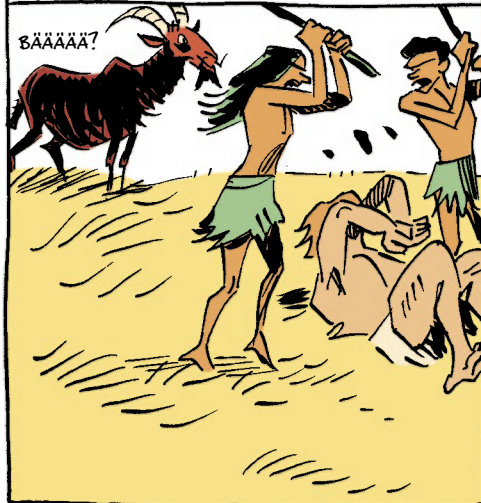
SAPIENSIT SYTYTTIVÄT INNOKKAASTI TULIA JA VALMISTIVAT TYÖKALUJA... JA MINÄ LUULIN, ETTÄ HE TÄHTÄSIVÄT MAAILMAN VALTIAIKSI! MIETIN, MAHTOIVATKO HE HALUTA VUOHIIEN HERROIKSI?

YRITIN SAADA AIKAAN VÄHÄN SÄPINÄÄ, MUTTA HE EIVÄT OLLEET HUOMAAVINAAN.

PISTÄYDYN TAAS KATSOMASSA HEITÄ, KUN HE ALKOIVAT TEHDÄ JÄRJESTELMÄLLISESTI SELVÄÄ SUURELAIMISTA JA MUISTA IHMISSISTÄ.

MUTTA VIELÄ SENKÄÄN JÄLKEEN, MITÄ HE TEKIVÄT TOISILLE IHMISSILLE JA KAIKILLE NILLE ELÄIMILLE, HEITÄ EI KIINNOSTANUT TODellinen VALTA.

"VOI EI", AJATTELIN. "EI KAI TAAS KÄY NIIN KUIN TYRANNOSAURUS REXIN KANSSA!"

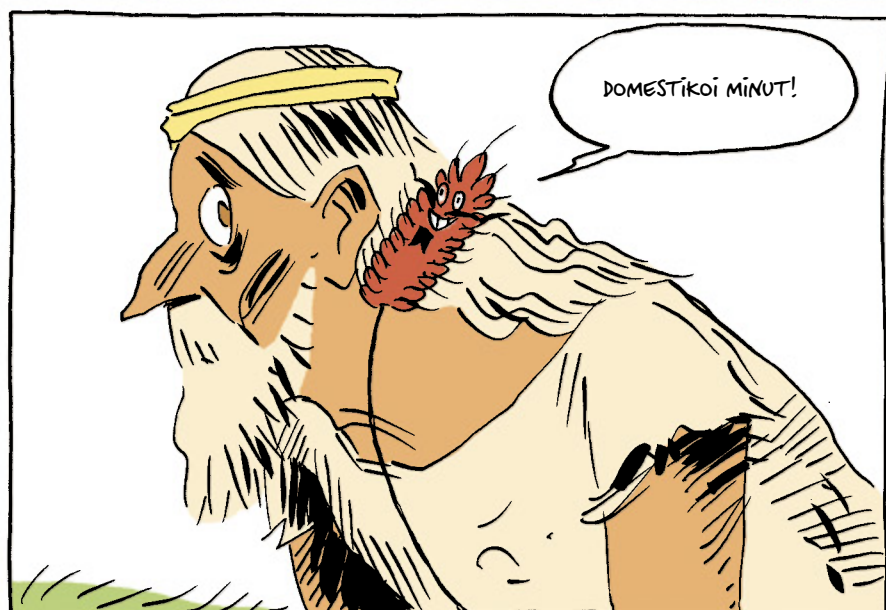
"HE OVAT MURHAAJIA, MUTTA EIVÄT AIO ORJUUTTAA KETÄÄN..."

LOPULTA - LOPULTA! - NOIN 12 000 VUOTTA SITTEN ONNISTUIN TEKEMÄÄN LÄHI-IDÄSSÄ ODOTTAMATTOMAN LÄPIMURRON...

VAATIMATTOMAN VEHNÄNTÄHKÄN HAHMOSSA ALOIN VIEKOITELLA FAUSTUS-NIMISTÄ SAPIENS-POLOA.

DOMESTIKOI?
MITÄ SE TARKOITTAÄ?

EN OLE KOSKAAN
KUULLUTKAAN...

VOI, FAUSTUS, SE TARKOITTAÄ,
ETTÄ SINÄ SAAT MÄÄRÄTÄ.
SE TARKOITTAÄ, ETTÄ
SAAT OLLA ISÄNTÄ!

VOIT SANELLA KÄSVUPAIKKANI JA
HYÖDYT MINUSTA ENEMMÄN KUIN
TARPEEKSI! MITÄ IKINÄ HALUAT,
SEN TEEN...

...JA NOUDATAN KÄSKYJÄSI
PÄIKULLEEN! KUVITTELE
PELLOT TÄYTEEN VEH-
NÄÄ... JA PERHEELLESI
TARPEEKSI
SYÖTÄVÄÄ!

PUHUTKO TOTTA, PIKKU TÄHKÄ? TEET
NIIN KUIN KÄSKEN? JA LISÄÄNNYT, NIIN
ETTÄ VOIMME SYÖDÄ HUOLETTA?

YSTÄVÄNI, SEN
VANNON MA!

MUTTA MITÄ SINÄ SIITÄ SAAT?

AUTTAMISEN ILON.

MÄ OLEN VAIN PIENI
HEINÄ, KOVIN HEIKKO JA
VAATIMATON...

MUT PALVELIJAKSESI
TAHTOISIN, SE
UNELMANI ON...

PALJON RUOKAA JA
VÄHEMMÄN TYÖTÄ - SIINÄ
PELASTUKSEN! EIVÄTKÄ LAPSEN
NÄE ENÄÄ KOSKAAN NÄLKÄÄ!

TÄHÄN
KÄTEEN, PIKKU
TÄHKÄ!

SOPIMUKSEN TEHTYÄN FAUSTUS
ALKOI KUOKKIA... ♪♪♪

...YHÄ AHKERAMMIN
MAATAAN MUOKATA!
KASVA, KASVA, KASVA, YHÄ
VOIMAKKAAMMIN! SYÖ, SYÖ,
SYÖ, YHÄ TUKEVAMMIN!

AAMUSTA ILTAAN HÄN SIEMENIÄ KYLVI, KASVEJAAN KASTELI JA
RIKKARUOHOT KITKI. HÄN KORJASI SADON JA JAUHOI JYVÄT
JAUHOKSI. KOKO AJAN ENEMMÄN JA TAAS SAMO UUSIKSI! ♪

SE OLI KAIKKIEN AIKOTEN SUURIN
MULLISTUS IHMIEN ELÄMÄNTAVASSA.
JA SE KULKEE NIMELLÄ...

MAANVILJELYN VALLANKUMOUS

TUHANSISTA LAJEISTA, JOITA MUINAISET IHMISET METSÄSTIVÄT JA KERÄSIVÄT, VAIN MUUTAMAT SOPIVAT DOMESTIKOITAVIKSI.

NÄMÄ HARVAT LAJIT ELIVÄT RAJATUILLA ALUEILLA, JA JUURI NIILTÄ ALUEILTA MAANVILJELYN VALLANKUMOUS SAI ALKUNSA.

VIELÄ NYKYSINKIN PUOLET KALOREISTA, JOTKA RAVITSEVAT TEIDÄT AHNEET IHMISET, SAADAAN VAIN KOLMESTA KASVISTA - VEHNÄSTÄ, RIISISTÄ JA MAISSISTA - JA KAHDESTA ELÄIMESTÄ - LEHMISTÄ JA SIOISTA...

...JOTKA KAIKKI DOMESTIKOITIIN YLI 9000 VUOTTA SITTEN!

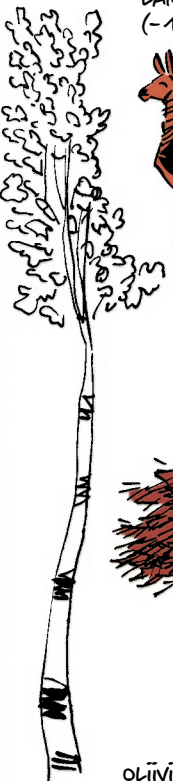
HERNEET JA LINSIT (-10 000)

KAMELI (-5000)

LAMMAS (-10 500)

OLIIVIPUU (-6500)

LAAMA (-5000)

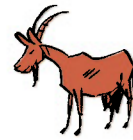
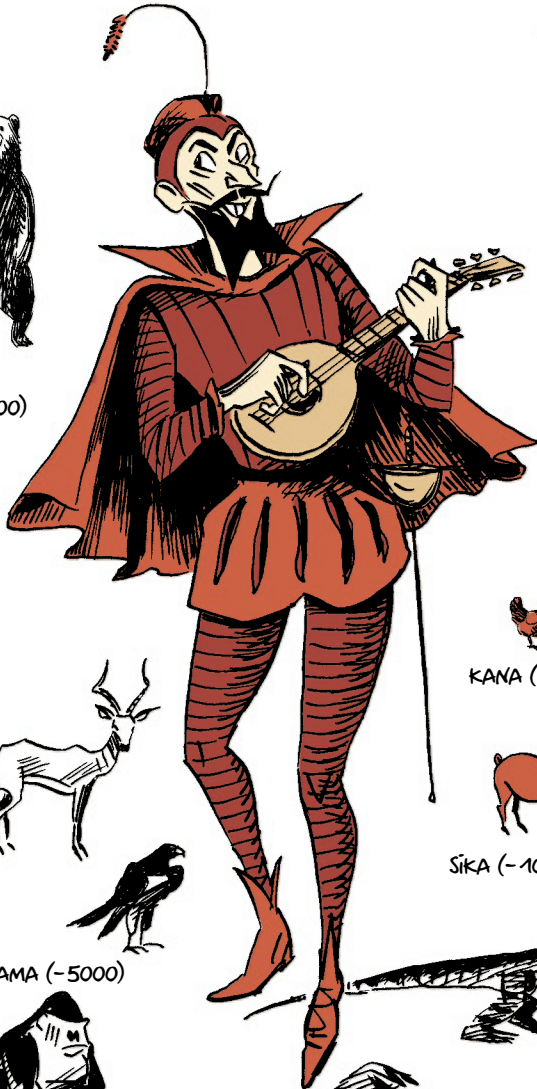
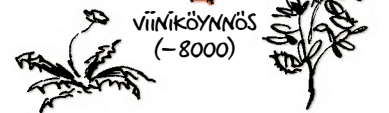
PISTAASIT (-8000)

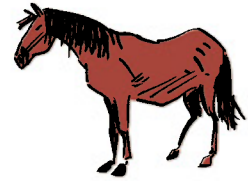
VEHNÄ (-12 000)

VIINIKÖYNNÖS (-8000)

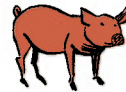
VUOHİ (-10 000)

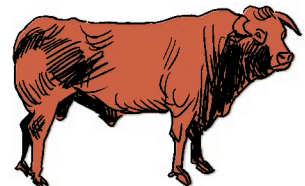
HEVONEN (-5500)

KANA (-8000)

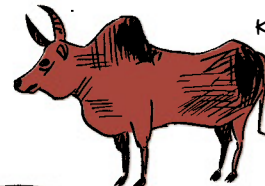
SİKA (-10 500)

LEHMÄ (-10 500)

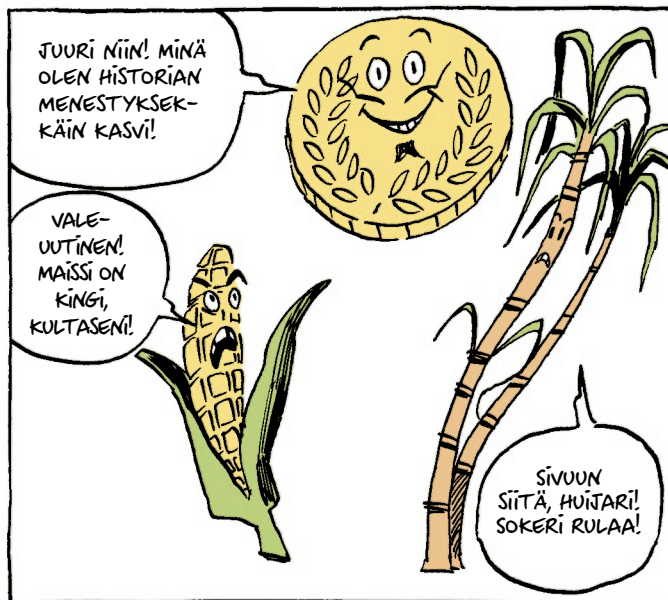
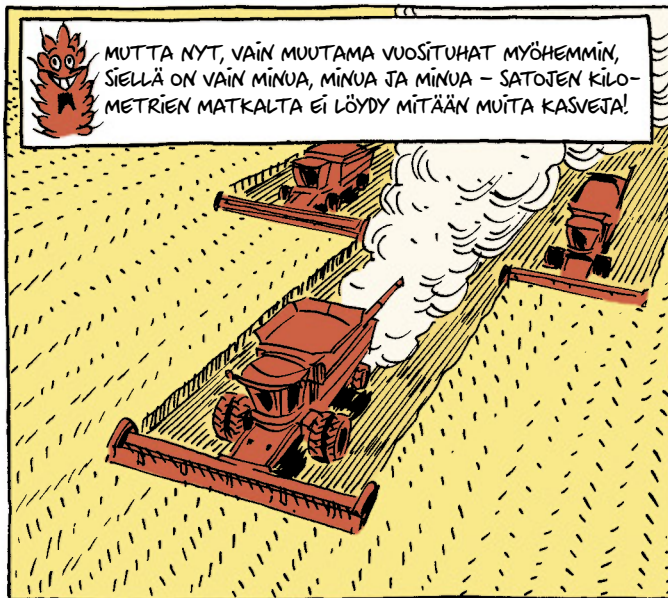
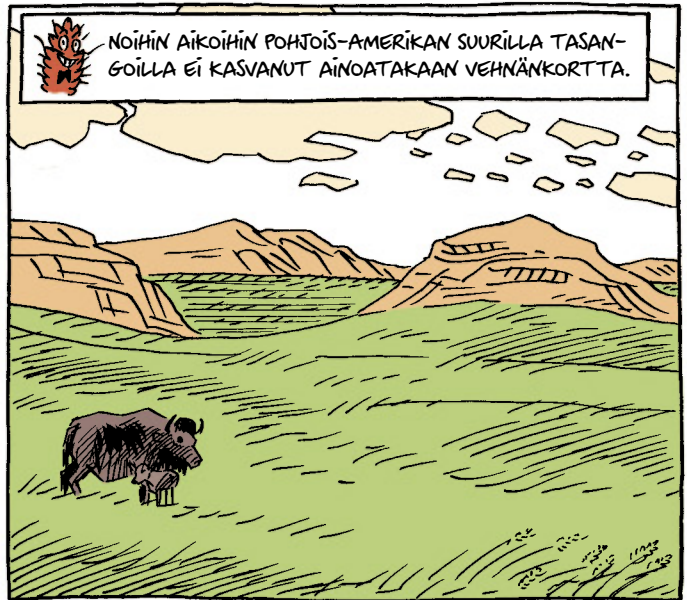

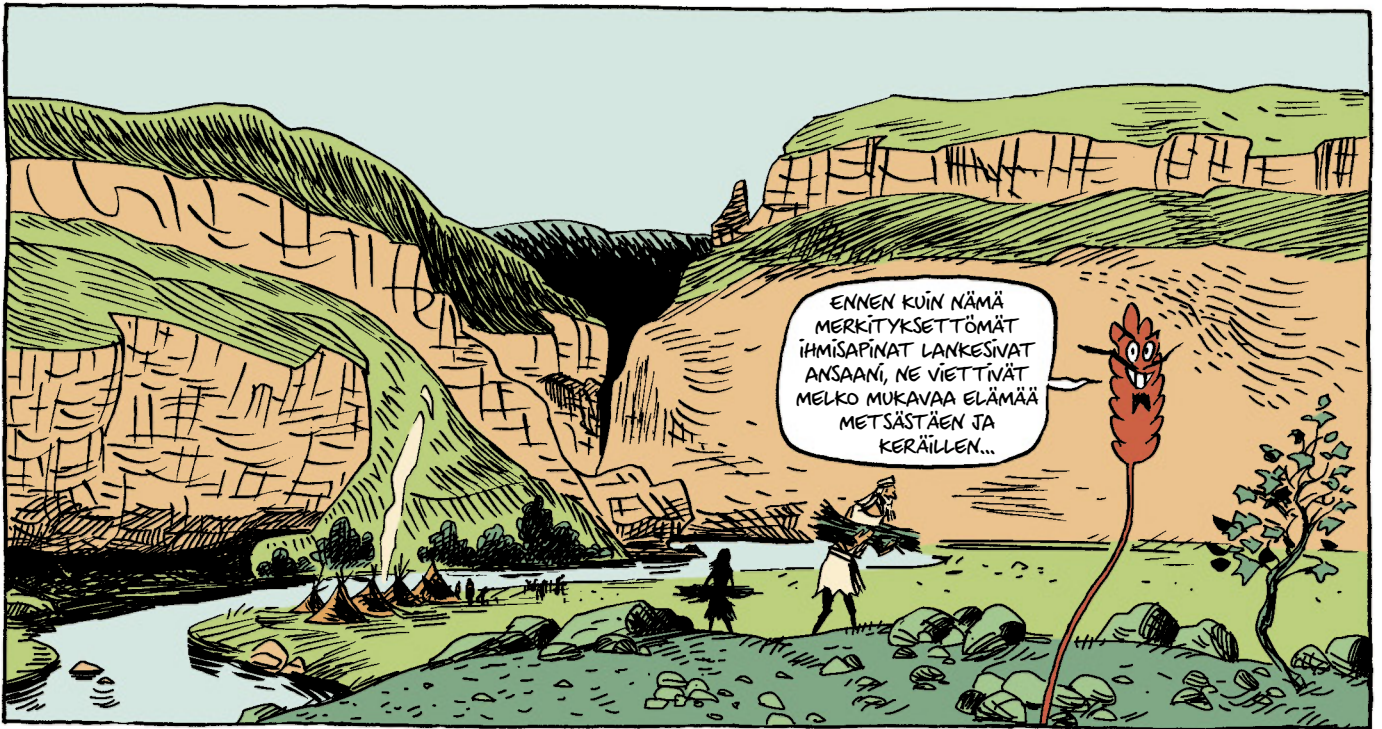
KİSSA (-8000)

SEEBU (-8500)

ENNEN KUIN NÄMÄ MERKITYKSETTÖMÄT IHMISAPINAT LANKESIVAT ANSAANI, NE VIETTIVÄT MELKO MUKAVAA ELÄMÄÄ METSÄSTÄEN JA KERÄILLEN...

MUTTA HALLITAKSEEN MINUA NIIDEN PITI TEHDÄ PALJON TYÖTÄ...

MUUTAMA TUHAT VUOTTA MYÖHEMMIN...
JA LOPULTA NE HOIVASIVAT MINUA KAIKEN PÄIVÄÄ JA YÖTÄ...

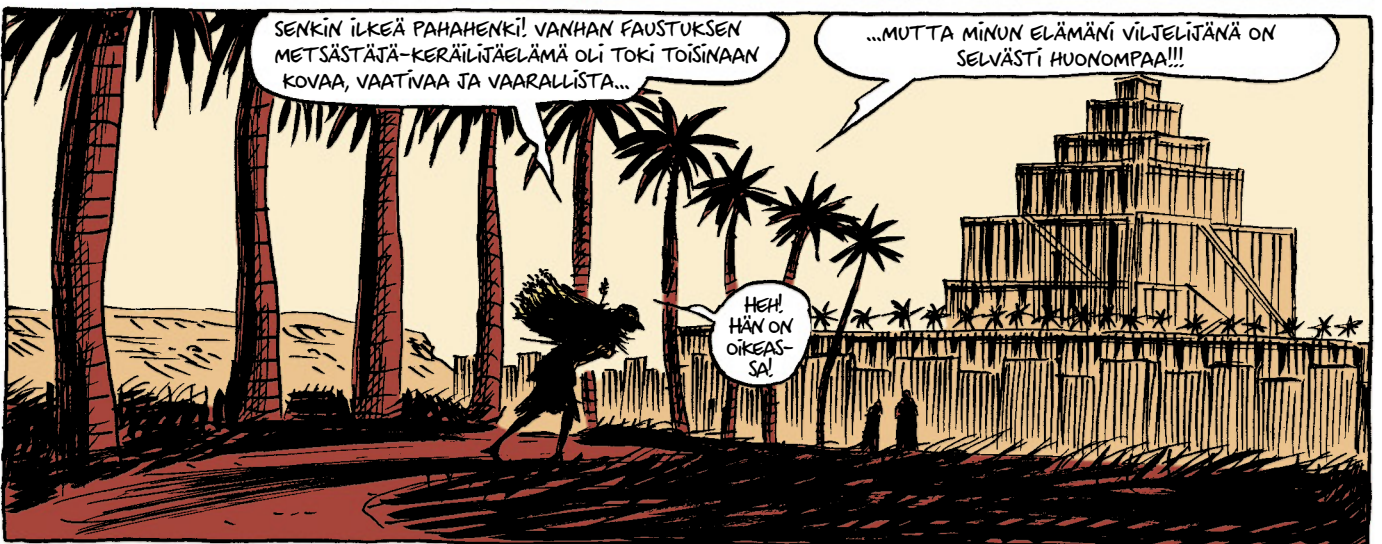
KATSOOKAA NYT FAUSTINAA, JOKA...

...KALLISARVOISTA TÄHKÄÄNSÄ KANTAA... TÄMÄ FAUSTUKSEN JÄLKE-LÄINEN...

...AIVAN KAIKKENSA ANTAA...

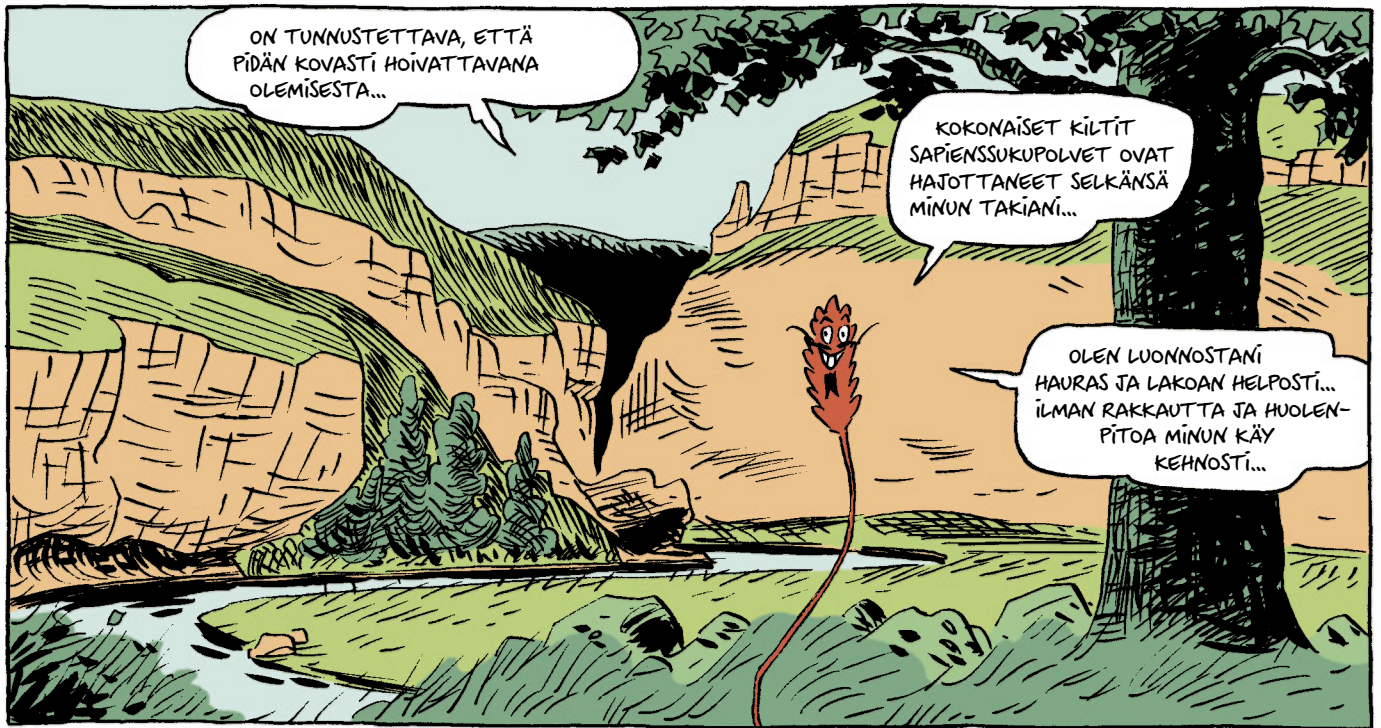
EI PALJON HYMYLYTÄ, PIKKU TÄHKÄ! SOPIMUS, JONKA SOLMIT ESIVANHEMPIENI KANSSA, OLI SILKKAA HUIJAUSTA!

SENKIN ILKEÄ PAHAHENKI! VANHAN FAUSTUKSEN METSÄSTÄJÄ-KERÄILIJÄELÄMÄ OLI TOKI TOISINAAN KOVAA, VAATIVAA JA VAARALLISTA...

...MUTTA MINUN ELÄMÄNI VILTELIJÄNÄ ON SELVÄSTI HUONOMPAA!!!

HEH! HÄN ON OIKEAS-SA!

ON TUNNUSTETTAVA, ETTÄ
PIDÄN KOVASTI HOIVATTAVANA
OLEMISESTA...

KOKONAISET KILTIT
SAPIENSSUKUPOLVET OVAT
HÄJÖTTÄNEET SELKÄNSÄ
MINUN TAKIANI...

OLEN LUONNOSTANI
HAURAS JA LAKOAN HELPOSTI...
ILMAN RAKKAUTTA JA HUOLEN-
PITOJA MINUN KÄY
KEHNOSTI...

KIVENMURIKOITA JA PIKKUKIVIÄ
PAHEMPAA EI OLLA VOIS...

KILTISTI
TEHTY, HYVÄ
HERRA...

...KUN
RAIVASIT
NE POIS...

OLEN NIIN UTO, EN KÄIPÄÄ
SEURAA OLLENKAAN.

VOI KAUHISTUS,
JOS JOUDUN PEL-
LON MUIDEN KANS-
SA JAKAMAAN...

YKSİKIN RIKKARUOHO
SAA MINUT KIIHDYKSIIN.

PUUH!
PELKKÄ
AJATUSKIN
AHDISTAA
MUA NIIN!

ÄLÄKÄ EDES MAINITSE KANIINEJA,
SIRKKOJA TAI MUITA ILKIMYKSIÄ!
NE HÄIRITSEVÄT SIESTAANI JA
NAKERTAVAT LEHTIÄ...

TARVIKSEN SUO-
JAKSENI AIDAN!!!

JOS ON KOVIN KUUMA,
SAATAN JANOON NÄÄNTYÄ!

OLET KULTAINEN
KUN TUOT VETTÄ
SANGOLLA, MUT OJA
KASTELISI MINUT
KUNNOLLA.

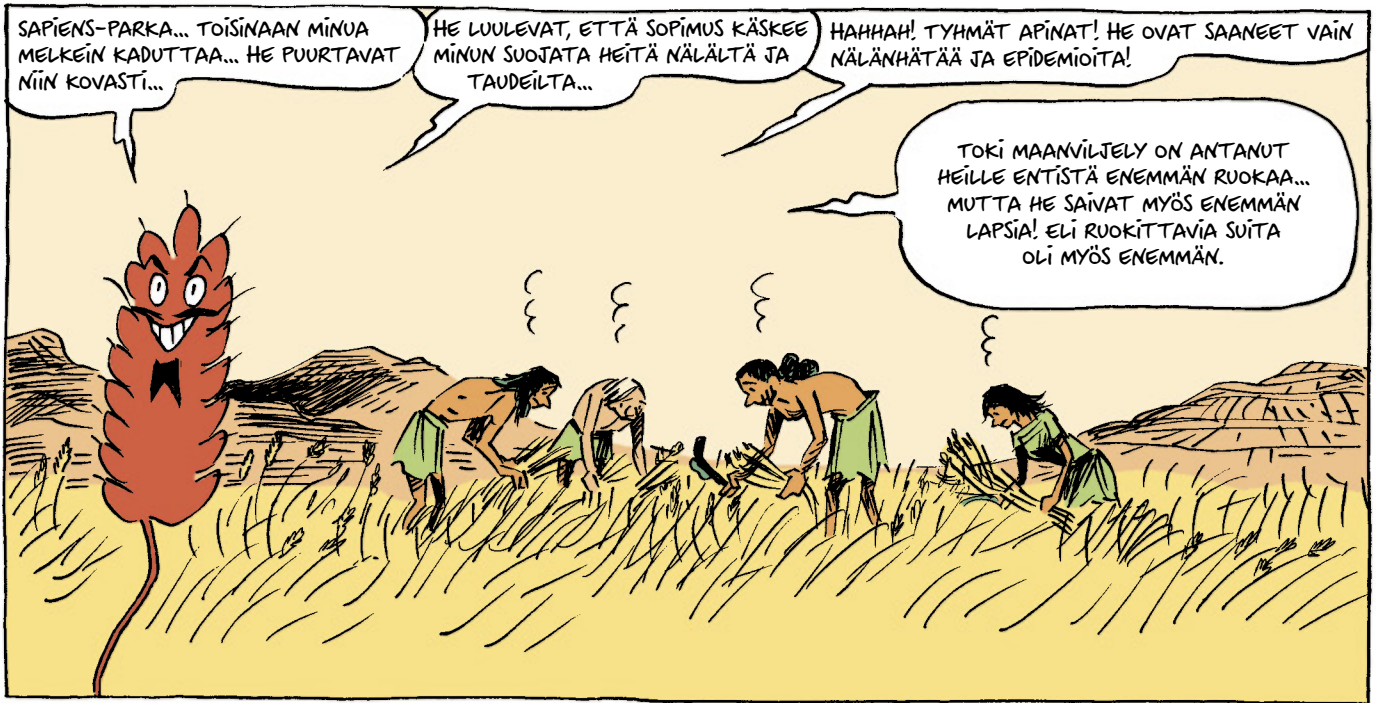
TALVISÄÄLLÄ PUOLESTAAN
OLEN USEIN JÄÄTYÄ!

MINULLA ON
KYYYYLMÄ!

KAI KERROIN JO: OLEN
HEIKKO RAKENTEEL-
TANI.

HOME JA
TUHOLAISET
KOITUVAT MULLE
TURMAKSI.

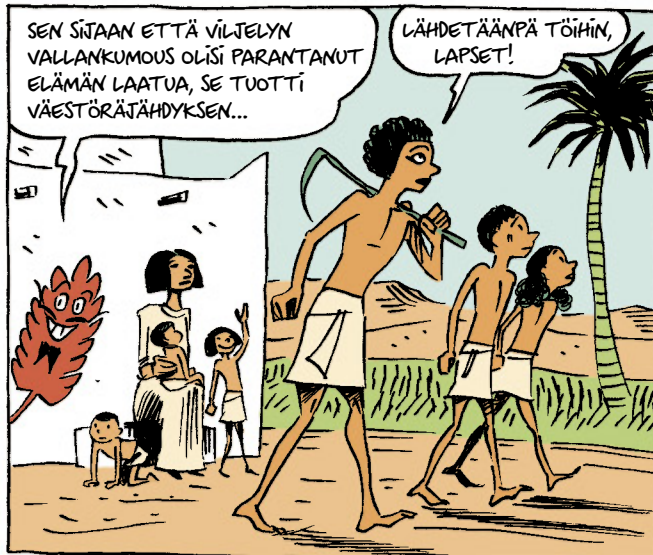

SAPIENS-PARKA... TOISINAAN MINUA MELKEIN KADUTTAA... HE PUURTAVAT NIIN KOVASTI...

HE LUULEVAT, ETTÄ SOPIMUS KÄSKEE MINUN SUOJATA HEITÄ NÄLÄLTÄ JA TAUDEILTA...

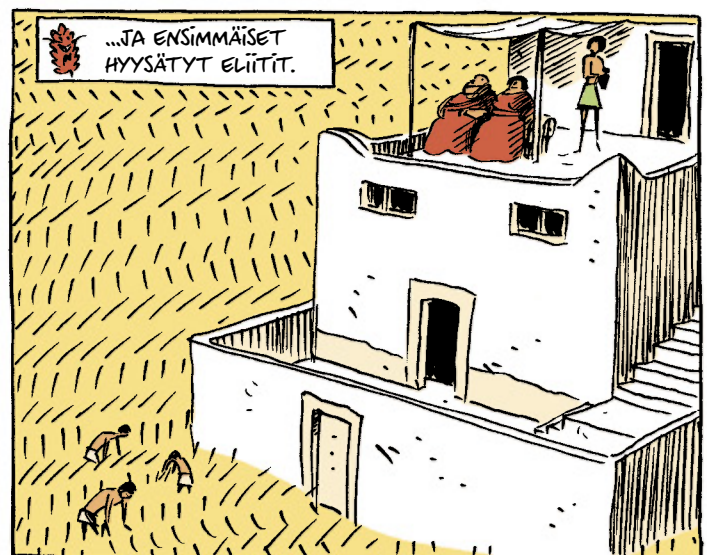
HAAHHAH! TYHMÄT APINAT! HE OVAT SAANEET VAIN NÄLÄNHÄTÄÄ JA EPIDEMIOITA!

TOKI MAANVILJELY ON ANTANUT HEILLE ENTISTÄ ENEMMÄN RUOKAA... MUTTA HE SAIVAT MYÖS ENEMMÄN LAPSLIA! ELI RUOKITTAVIA SUITA OLI MYÖS ENEMMÄN.

SEN SJITÄAN ETTÄ VILJELYN VALLANKUMOUS OLISI PARANTANUT ELÄMÄN LAATUA, SE TUOTTI VÄESTÖRÄJÄHDYKSEN...

LÄHDETÄÄNPÄ TÖIHIN, LAPSET!

...JA ENSIMMÄISET HYYSÄTYT ELIITIT.

IHMISEN KEHO EI MYÖSKÄÄN OLLUT KEHITTYNYP HOIVAAMAAN MINUA NIIN KOVASTI... HE OLIVAT MUKAUTUNEET KIIPEILEMÄÄN VIIKUNAPUISSA JA JUOKSEMAAN GASELLIEN PERÄSSÄ...

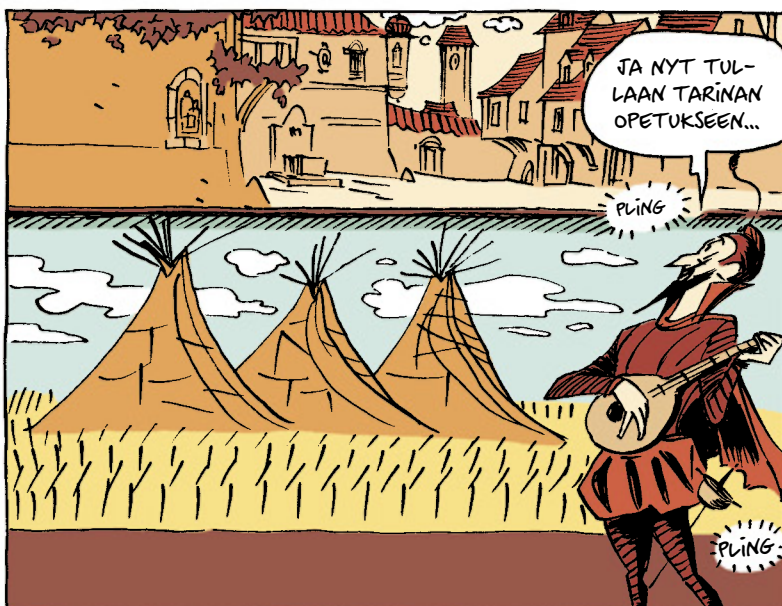

HEIDÄN POLVENSÄ, KYNNÄRPPÄNSÄ, SELKÄNSÄ JA NISKANSÄ MAKSOIVAT HINNAN. KUN KATSOO TARKKAAN MUINAISIA LUURANKOJA, VOI NÄHDÄ MAANVILJELYN VALLANKUMOUKSEN VAIKUTUKSET TUHOUTUNEISSA NIVELISSÄ JA SELKÄRANGASSA.

VÄLILEVYN PULLISTUMA

REUMA

TYRÄ

MENESTYSSARJA IHMISEN HISTORIASTA

KOLMENSADANTUHANEN VUODEN AJAN ESI-ISÄMME ELIVÄT METSÄSTÄEN JA KERÄILLEN LUONNON ANTIMIA, KUNNES NOIN KAKSITOISTATUHATTA VUOTTA SITTEN HEIDÄN MAAILMANSA MUUTTUI: HE ALKOIVAT HYÖDYNTÄÄ UUDELLA TAVALLA TIETTYJÄ ELÄIN- JA KASVILAJEJA SAADAKSEEN ENEMMÄN SAALISTA JA SATOA. MAANVILJELYN VALLANKUMOUS MAHDOLLISTI SUUREMMAT RAVINTORESSURSSIT JA NIIDEN MYÖTÄ ENSIMMÄISET KORKEAKULTTUURIT.

SUOSITTUUN SAPIENS-MENESTYSTEOKSEEN POHTAUTUVAN SARTAKUVAN TOISESSA OSASSA KERROTAAN, MIKSI HOMO SAPIENS ASETTUI ALOILLEEN JA MITÄ SEURAUKSIA SILLÄ OLI. UUSI ELÄMÄNTYYLI AIHEUTTI SAVANNEILLA KEHITTYNEILLE ESI-ISILLEMME MYÖS ONGELMIA: RAVINTO YKSIPUOLISTUI, SAIRAUDET LEVISIVÄT JA MUISTI YLIKUORMITTU. MUISTAMISEN AVUKSI JA HALLINNOIMISEN TUEKSI SYNTYIVÄTKIN SITTEN SEKÄ KIRJOITUSTAITO ETTÄ MATEMATIIKKA.

KUTEN SARTAKUVAN ENSIMMÄISESSÄ OSASSA IHMIŠKUNNAN SYNTY, TÄSSÄKIN OSASSA SEIKKAILEVAT YUVAL, HÄNEN VELJENTYTTÄRENSÄ ZOE, TOHTORI FIKTIO JA PROFESSORI SARASWATI.

SAPIENSHIP
STORYTELLING

BAZAR

ISBN 978-952-376-550-4

85.3

www.bazarkustannus.fi

